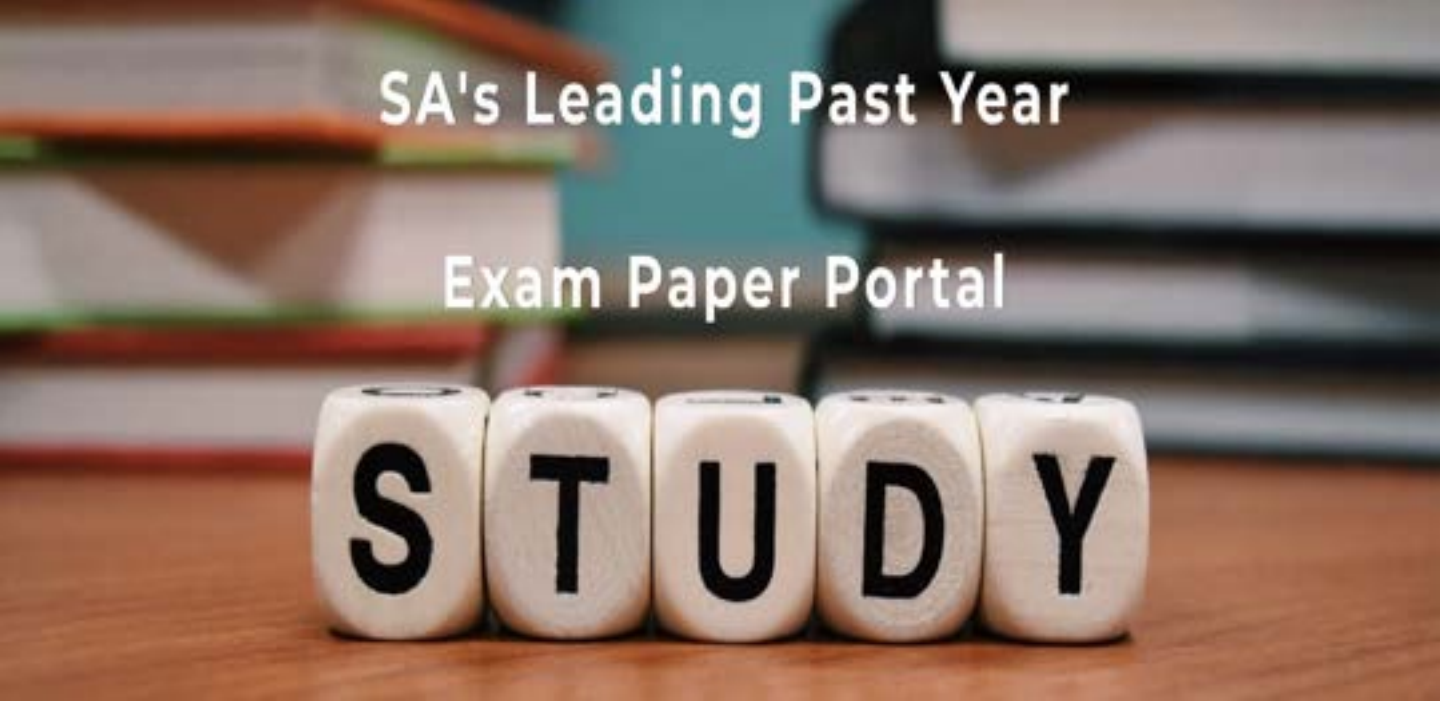

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies ☺

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2012

MADUO: 80

NAKO: 2½ diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 21.

DITAELO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.

2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

   KAROLO YA A: Poko (30)
   KAROLO YA B: Padi (25)
   KAROLO YA C: Terama (25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B, le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

   KAROLO YA A: POKO
   MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
   MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

   KAROLO YA B: PADI
   Araba potso e le NNGWE.

   KAROLO YA C: TERAMA
   Araba potso e le NNGWE.

   - TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA)
     - Araba FELA dipotso tsa padi le terama tse o di ithutileng.
     - Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C. Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

   - BOLEELE JWA DIKARABO
     - Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa poko di tshwanetse go nna le mafoko a a ka nnang 250–300.
     - Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi le terama di tshwanetse go nna le mafoko a a ka nnang 400–450.
     - Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale mme di nne maleba.

5. Ela tlhoko ditaelo kwa tshimologong ya karolo e nngwe le nngwe.

6. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.

7. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.

8. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.

9. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

   KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le masomeamane

   KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano

   KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO **Poko e e tlhaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.**		
PALO YA POTSO	**POTSO**	**MADUO**
1. *Selelo sa moopa*	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
2. *Kgosi Robanyane wa bobedi*	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
3. *Mahutsana a modiri*	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
4. *Mojammogo-mmolaya-motho*	Dipotso tse dikhutshwane	10
LE **Poko e e sa tlhaolwang: Araba potso e le NNGWE.**		
5. *Matlhotlhapelo a lorato*	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
6. *Boroko*	Dipotso tse dikhutshwane	10
KAROLO YA B: PADI **Araba potso e le NNGWE.**		
7. *Leba Seipone*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
8. *Leba Seipone*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
9. *Omphile Umphi Modise*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
10. *Omphile Umphi Modise*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
11. *Masego*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
12. *Masego*	Potso e khutshwane	25
KAROLO YA C: TERAMA **Araba potso e le NNGWE.**		
13. *Matsapa di a tsaya kae?*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
14. *Matsapa di a tsaya kae?*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
15. *Ga se Lorato*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
16. *Ga se Lorato*	Dipotso tse dikhutshwane	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya tlhamo e le NNGWE le potso e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso le, go netefatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA
A: Poko (Poko e e tlhaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlhaolwang)	5–6	1	
B: Padi (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–12	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	13–16	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO

***Maboko a Setswana* – MK Mothoagae**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong MANGWE A LE MANE a a tlhaotsweng le go tswa go a le MABEDI a a sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE LE DINGWE DI LE PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le e le NNGWE go tswa mo go a a sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa maboko a a sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le nngwe ya maboko a a sa tlhaolwang.

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le NNE tse di boditsweng.

POTSO 1 (TLHAMO)

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang maikutlo a mmoki ka ga moopa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

SELELO SA MOOPA – GK Setou

A nna khutsanyana ya moitshodi!
Ke leofile bofe bo sa leofiweng!
Ke ratane le ofeng o tlotsweng ke basadi!
Lefatsheng leno batho ke dipebana ba itsetse,
Lefatsheng go jewa meepelwane ka bana ba maitibolo,
Sa me ke go tlhola ke ntshitse dimpho.

A nna khutsanyana ya moitshodi!
E tlaa re go twe dinong tsotlhe di na le diphuka
Nna ke tlaa reng ka batho ba bontsha diphuka?
Ba roma bana ba bona go ba fetogela diphuka,
Baeng ba ba direla mogodungwana ka bofefo.
Ke tlaa nna mosetsana wa dipitsa go fitlha leng?

A nna molora-dilo di sa diregeng!
Ke ne ke phela ka dijo tsa ditoro bonyaneng,
Ke le bona le tletse ka baengedinyana la me lapa,
Ke nona pelo ka mathe kgopolong ya bana.
Ke fano ke nosinosi ka monwana,
Diatla di botoka di mmogo, di sebedi.

Ke bogologolo ke ja mokai-kai go tsa boraetsho,
Ke leka sengwe le sengwe sa go ka mpha leungo,
Leungo le le bonwang ke basadi tshupo ya bosadi,
Bosigong ga go ope yo o nkutlwelelang,
Botlhe ba re ke malao a tshwenyo bobe,
Bona ba tlhokana le go ikutlwelela la ka moso.

25	A nna khutsanyana ya moopa!
26	Pelo ga e tshwane le sefatlhego,
27	E timilwe nko ya modupo go dupa,
28	Ka ya sefatlhego sa batho ke sebi se se se nang mosola,
29	Ke ka bo ke ithagisitse thokolo bonnyaneng.
30	Ke thusang ke se na bana ke le mosadi?

[10]

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

KGOSI ROBANYANE WA BOBEDI – JM Lekgetho

1	A ko lo ntshe ditsebe lo nkutlwise, Batshweneng!
2	Ntshang ditsebe lo nkutlwise sentlentle,
3	Ke utlwa mathaithai ke utlwa metlholo;
4	Ga twe le rona re tlaa tshwana le batho,
5	Le merafe e 'ntse e re nyaditse e re tshega'.
6	Goromente o dirile, wa dira maatlametlo,
7	Ke fa o rudisa marope a bogologolo,
8	O epolotse marapo a baswi re bua nabo,
9	O biditse Toto morwa Makgolokwe Kapa,
10	Wa bitsa Robanyane, Baamotlhware ba mmogo.
11	Taboga lo itsise ba Tsowe le Maubelo mafoko,
12	Lo tsene ka ba molapo wa Matlhware ba utlwe;
13	E re kwa Disaneng gone lo ise taletso,
14	Bana ba dikgoro ba lale ba utlwile botlhe,
15	Ba itlhaganele ba tle go bona dikgakgamatso.
16	Merafe e ntse e re nyatsa lo e bolelele,
17	Lo bolelele Leboloke lo bo lo mo toutele,
18	A utlwa fa re sa tlhole re le mafafalele;
19	Ka a re latotse botho a ba a 'bo tlhokofatsa',
20	A re re putlelwa fela kgorong tsa mabentlele.
21	Lo re re tlhomile otwana ja gare go siame,
22	Dikhutsana di tlaa lekanwa ke megotšana,
23	Bafaladi le bona ba bonye bogorogelo,
24	Ka ba tlaa kwaya setlhare sa motlhware moriti,
25	E be e re le letsatsi le ba bone fela.

2.1 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 3? Naya mosola wa ponagalo eo. (2)

2.2 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? (2)

2.3 Naya mosola wa ponagalo e e tlhagelelang mo meleng ya 16–17. (2)

2.4 Tlhalosa mola 24 jaaka o tlhagelela mo lebokong. (2)

2.5 Nopola mafoko go tswa mo lebokong a a tlhalosang gore baswi ba tsoga mo mabitleng. (2)
[10]

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MAHUTSANA A MODIRI – NCD Mogotsi

Modiri a golega letsatsi le eme,
A latlhela dikgomo thiteng a gaketse,
A ngwangwalala le tema a sa itshoga tlala,
Mme ba ba kutlwelobotlhoko ba mo naya diatla.

A di latlhela motlhong pula e etile,
Seme a se latlhetse legetleng ka bokete,
Mme a di tsamaya thoko mala a lela,
A tlamile borukhu ka tele le motantanyane.

Morakana, Pitsong, Tlhabane, kwano Tlhabi,
A re yeng, basimane, khunou tsa motlhaba;
Pitsong ya lekobokobo la thari ya tshephe,
Morakaneng wa tshukudu le mogomotsi.

Lekote la re, tsebe, tsebe, tsebe,
Tse di mebitlwa tlhogong di ntse di itshokile.
A ya le tsone, monnamogolo a sa fele pelo.
Tlhabolola, tlhaba se tlhabe thata!

Mogomotsi wa ditšhaba le phologolo
O le lehufa re ka bo re sule,
Mme ra bolawa ke tlala peo re e botagile;
Ga re seto, ga re tala, ga bo ga re fii!

Sefako sa hupela tedu pelong,
Mme matsapa a modiri a fetoga lefela;
Sa fola dijalo mo go botlhoko,
Mme tshimo ya sala ka dikutwana.

3.1 Ke maikutlo afe a a senolwang ke mmoki mo lebokong le? (2)

3.2 Naya mosola wa sekapuo se se dirisitsweng mo moleng wa 1. (2)

3.3 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 16 mme morago o tlhalose mosola wa yona. (2)

3.4 Tlhalosa mola 4 jaaka o tlhagelela mo lebokong. (2)

3.5 Molaetsa o o o ungwang mo lebokong le ke ofe? (2)
[10]

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MOJAMMOGO – MMOLAYA MOTHO – CLS Thobega

Ke iphorile ka tsamaya le Sebonego,
Morwa Kgaratlho, re ntshana seinong,
Motho ga a itsiwe e se naga!
E re o bona tshukudu o ikanye setlhare!
Ga goroga morwadie Lotlhanyang.
A re tsena ka legare le Sebonego,
'Kgarebe la maila-go-lejwa-meno-sepipiri.
Tlhogo-ntlha jaaka mmamasiloanoka.
Ke ne ke ipalela dikgang-dikgolo,
Morwarre a tla go ntseela dikgang,
Matsapa a ntsena mading mmeleng,
A nkoka tirong le lelapeng motshegare,
Dipuleng, diphefong le bosigo;
Menomasweu a bolaya a tshega.
Ka baya gotlhe tsaleng madi le ntlo,
A nthekisa dithukuthing jaaka nama.

Nnaare selo se motho ke phologolo?
Ke ne ke namile setulong, ntlo ya bulega.
Mophato wa banna wa nkeleka motshegare.
Wa re madi ga a ba tene botshelong.
Ka nna mosetlha, ka tlhoka molomo,
Ke utlwile ke setse ke kaname;
Ke tonne marago godimo, tlhogo tlase.
Ka bona mooki tlhogong ya me,
Matlhomagolo a nyenyefetse ke matsadi
Koko ya nkisa lelapeng la gale-gale
Meletlo ke re ke e ya gantsi.
Tlwaelo ya go kgwa ga ke a itsalanya nayo.
Tseleng ka kgwa letlametlo le nonne,
Le lentsho e kete nonyane ya Ping.

4.1 Tlhalosa setlhogo sa leboko le ka mafoko a gago. (2)

4.2 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? (2)

4.3 Tsaya mola 12 mme o tlhalose se mmoki a se kayang ka ona. (2)

4.4 Naya ponagalo ya poko go tswa mo moleng wa 7 mme morago o tlhalose mosola wa yona. (2)

4.5 Molaetsa o o o ungwang go tswa mo lebokong le ke ofe? (2)
[10]

POKO E E SA TLHAOLWANG

Dipotso di le PEDI (tlhamo le dipotso tse dikhutshwane) di boditswe mo mabokong a le mabedi. Araba potso e le NNGWE fela.

POTSO 5: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang ka moo mmoki a senolang bosetlhogo jwa lorato ka teng. Boleele ba tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

MATLHOTLHAPELO A LORATO – CD Mogotsi

E rile ke mo gopotse ka tlala boitumelo,
Ka ralala thota gare ga diphifi,
Ka mela diphuka jaaka motlhodi wa phefo,
Boalong jwa yone ka tsubalala jaaka naledi.
Motho yoo seipone sa botshelo jwa me;
Le lobone lwa pelo mathata a fitlhile,
A le kgakala botshelo ke tlhakantšuke
Gonne bo ntsietsa ka mebala le diphetogo.

Dumela thupana tsa me,
Dumela, wena ngwana wa lodi la moretlwa;
Tebo e e kotsi ya nkgerola thata,
Ya tsenya mokgweleo pelong ya me,
Mme dikeledi tsa tsurutla ke gopola loeto ke lo tsere.
Ke tlhaga kgakala kwa Malalathoteng,
Loeto lwa malatsi a matlhano ka dinao,
Kwano ke tsisiwa ke go gopola tsetse,
Barwa re bapalang ka popota.

Badisa ba borwa ba bothologa ka bogale,
Ba ikala le lefatshe ba šakgetse.
Molaola-godimo le ene a busa ka lentšwe,
A wela kwa, maru a tlhapoga;
Magodimo le one a thepologa.
Majwe a godimo le one a rothotha dijalo,
Nna go swela monyako ke ikanne,
Lobati le lone ke lo kgomaretse.

Bosigo le bone ba tsalana le jwa mariga ka bodipa,
Serame sa bothologa mo mesimeng,
Sa ikatela ka ditshika se se na bothijo,
Dithwe le tsone tsa simolola go babalelwa.

30	Ka mpa ya sebete ka kgorometsegela kwa pele,
31	Ka atla lefatshe.
32	Go kgobotlwa ke pula ya sefako ga se botseno;
33	Mo pakeng tse pedi ka rwalelwa bookelong.

[10]

POKO E E SA TLHAOLWANG

POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa leboko le le latelang, mme o arabe dipotso.

BOROKO – Kea' Modimoeng

1	Boroko majela borraetsho ditiro.
2	O thaelo mafenya batho ka ditoro.
3	Batho ba re o sera sa dinatla,
4	Ka ga jalo go supa fa o fenya ka maatla.
5	A bagaetsho ba go katoge ba dire jalo ka natla.
6	Boroko mabogisa bakgweetsi matlhola dikotsi.
7	O kgomo ya mošate ka o alafa balwetsi.
8	O tlhoka matshwaro o tshwana le pitsa e gotetse.
9	'Dumela mma, rrabana o kae?'
10	'O robetse!'
11	A ke go lapa kgotsa botlapa?
12	Go supa fa e le bogatlapa.
13	O a tle o tlele motho o mo ritibatse,
14	A robale tsatsi lotlhe jaaka katse,
15	O kotsi fa o patagantswe le ntshe,
16	O mabiletsa magadisa ka botshe.
17	Boroko manna le seabe mo botlhoking,
18	Malotlhaganya batho fa ba tsosana,
19	O kotsi tota ka mariga a semathana.
20	Wa tla wa nkgopotsa monna wa gaetsho Makeketa.
21	A eta, a selwa, a be a felelwa.
22	O mo gateletse le pula ya maebana.
23	Boroko fokotsa tlhe ke a go kopa,
24	Bomme ba a go rata ba re o a ba bopa,
25	Ba re ba go ila gonne o a ba dia,
26	Go ka tokafala fa o ka gatelela masea,
27	Re katoge tlhe boroko o a kopiwa!!!

6.1 Tlhalosa mola 1 jaaka o dirisitswe mo lebokong. (2)

6.2 Nopola mola go tswa mo temaneng ya ntlha o o supang gore boroko bo na le maatla a magolo. (2)

6.3 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 8 mme o tlhalose mosola wa yona go ya ka diteng tsa leboko. (2)

6.4 Maikaelelo a mmoki a go dirisa sekapuo sa mothofatso mo lebokong le ke afe? (2)

6.5 Naya morumo wa temana ya ntlha ya leboko. (2)
[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: DIPADI

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 7

***Leba Seipone* – Kabelo Kgatea**

Senola le go tlhagisa poloto ya Leba Seipone o ikaegile ka ditiragalo tsa padi le mabaka a a di tlholang. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 8

***Leba Seipone* – Kabelo Kgatea**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

Morago ga dikgwedi di le tharo, ke fa Motswagauteng a filwe dithobane gore a nne a otlolole maoto. Le ena a simolola go tsamayatsamaya a ikotlolola maoto letsatsi le lengwe le le lengwe. O ne a kokotlegela sentle, fa e se lepodisi le le tshwereng kgetsi ya go teketwa ga gagwe. Le ne le mo etela kgapetsakgapetsa le go mmotsa dipotso tse di sa feleng.

E rile ka mahube a naka tsa kgomo, Motswagauteng a tsosiwa ke go gelebetega ga dithunyi ka mefuta. E le fa go ketekwa kgorogo ya letsatsi la segopotso sa botsalo jwa Morena Jesu. A tsoga a nna ka marago mo bolaong. A lebaleba ka go keleka kamore e a robaditsweng mo go yona. A fitlhela go emisitswe setlhare sa keresemose mo sekhutlwaneng. A gopola lebentlele la ga rre *Strong* kwa Motsitlane.

Rre *Strong* o ne a rata go emisa setlhare sa keresemose mo lebenkeleng le go le kgabisa ka mekgabiso e e phatsimang. A apese monnamogolo Puso diaparo tse dikhibidu ka ditedu tsa maitirelo tse ditshweu. Monnamogolo a tlhola a kgatinya tshipi e e tshwanang le e moeka a neng a tle a e kgatinye kwa sekolong se a feleditseng go se tsena sa Motsitlane *Bantu School.* A gopola dipasela tse ena le Pule ba ne ba tle ba di fiwe ke rakeresemose. Ba apere diaparo tse dintšhwa, dijo e le ntletsentletse. A phimola keledi e setse e kolomela mo ganong.

E rile fa a leba kwa le kwa, a fitlhela go sa nkge mooki fa gaufi. A phuthaphutha se e leng sa gagwe. A suduba a tsenya mo kgetsaneng e Kabo a mo tletseng diaparo ka yona ya polasetiki. A kwetsepa ka iketlo a ntse a ikokotlela jalo a tswa ka kgoro. O fetile baoki ba ile ka boroko mo phaphosing e ba nwelang tee mo go yona. Kwa mojako le gona a fitlhela monna yo o disang foo a kgalegile.

E rile fa a se na a re tike! Mo lefitshwaneng, a apola diaparo tsa bookelo. A apara tse a di tletsweng ke Kabo tsele. A latlha le dithobane tsa teng gona foo. A ntsha seipone sa gagwe a iteba. Keledi ya keleketla le lerama. O ne a tshwanelwa ke go bontsha fa a ithata, ka go itirela molemo ka go katoga kgotlatshekelo ka mo a ka kgonang ka gona.

E rile fa a tsena mo mmileng o mogolo wa Mmakete, a bona koloi ya mapodisi e tlhaga kwa pele, e tsamaya ka iketlo. A khuromolola kgamelo ya matlakala. A itatlhela mo go yona.

8.1 Motswagauteng o amana jang le Kabo? (1)

8.2 Naya bokao jwa polelo e: 'kwa mojako le gona a fitlhela monna yo o disang foo a kgalegile'? (2)

8.3 Tlhalosa ka botlalo tiragalo e e dirileng gore Motswagauteng a iphitlhele a le kwa bookelong. (4)

8.4 Go ngweega ga ga Motswagauteng kwa bookelong go tsweletsa jang morero wa padi e? (2)

8.5 Lepodisi le le neng le etela Motswagauteng kgapetsakgapetsa kwa bookelong le thusa jang mo go tsweletseng poloto ya padi e? (2)

8.6 Mopadi o tlhagisa Motswagauteng e le motho yo o ntseng jang? (2)

8.7 Tlhagisa maemo a mokwadi a a dirisitseng go nolofatsa go ngweega ga ga Motswagauteng kwa bookelong. (4)

8.8 Senola seabe sa ga Mosala mo tsweletsong ya ditiragalo tsa padi e. (2)

8.9 Tshwaela ka bokhutshwane ka tiriso ya puo ya mokwadi mo pading e. (2)

8.10 Fa o ne o le mokhuduthamaga wa Lefapha la Boitekanelo, o ne o ka dira eng ka baoki ba ba robalang mo tirong? (2)

8.11 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Mokwepa? (2)

[25]

POTSO 9

***Omphile Umphi Modise* – DPS Monyaise**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

Thadisa ka moo poloto ya Omphile Umphi Modise e re senolelang kgang ya boipelo, lefufa, masetlapelo le ka ga dilo dingwe tse di leng botlhokwa mo botshelong ka teng. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 10

Omphile Umphi Modise – DPS Monyaise

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

Tsa lefatshe re di tsaletswe; re a di golela. Mme e se ka ya re o bona e kete tsela ya gago e tsena mo sekgweng, wa tlhobogela ruri. Mosetsana a boela tirong ka pelo e tletse botlhole, a ikaeletse go ipusolosetsa. E re motsing a ileng Tshiping a utlwa moruti a re fa mokaulengwe a go itaya ka legofi mo sameng la molema, a mo neye la moja, a tshege a le esi.

Ya re tsatsi lengwe a tswa tirong, 'ngwaga tse pedi a ntse a boile kwa Olanti, a tla a palame le lekau lengwe le ipala mabala a kgaka. Mme ka pelo e se na nnete, ya ya le mogwang borwa. Mosimane wa Thaba Ntsho a se ka a nna molema, a baya motho palamonwana. Ba bona ngwana wa mosetsana go twe Mosidi. Mma-Mosidi o ne a sa baya pelo mo go morwadie, a tlhoafaletse ngwana wa matsibola ntha. Mme a lela ka pelo jaaka ngwana wa mosadi. Tsatsi lengwe le lengwe a tshwantsha Mosidi le mogoloe, yo o neng ya re a le mo tlalelong, a mmitsa Omphile. Go nne le tsatsi le o utlwang gore e tlaa re mogatse a tswa tirong, a mo tshele mafoko ka ditsebe gore a nne a ntse a itse nnete. E re a mmona a tla ka boitumelo jo bogolo, a tshabe go mo gasa santlhoko mo matlhong.

Ya re tsatsi lengwe ba tswa Tshiping a bona mosimanyana a ka nna 'ngwaga di supa a tshameka ka kolotsana mo mmileng, a se ka a itse gore o ka itshoka jang.
'Rra, a re ye Olanti ka tshipi e e tlang.'

'Mma?'

A se ka a araba; a tshaba go itshwarisa ka mafega. Ba tsamaya ba didimetse e bile e kete mafoko ale a fedile. Fa ba ya ba lebile legae Mma-Mosidi a tshoganyetsa mogatse ka go re: 'Ke utlwa go twe go na le bana ba bantlenyane kwa Ikageleng. A ga re ithuele mongwe wa bona?'

'Ao, mma, a motho o tle a ruiwe?'

'Ke ne ke ka re re mo ikgodisetse.'

'Modimo o re file Mosidi. Re sa belaela eng?'

'Ga ke belaele.'

'Ke raya gone. E tlaa be e le go leka Modimo tumelo.'

A nyenya. A ithaya a re o konotetse mafoko. A gakgamala go utlwa mogatse a re:

'Rramasedi o itumelela go bona bana ba tsewa tsia ka go lekana.
Ga twe go tshego ba ba pelonomi, gonne bogosi jwa legodimo ke jwa bone. A ke bopelonomi go godisetsa bana ba masea mo matlong a kokelo?'

Rra-Mosidi a šeba ka lorato, kutlwelobotlhoko le bopelonomi.

'Nnyaya, mokapelo … Go siame, re tlaa ya ka Matlhatso a beke e e tlang.'

Mma-Mosidi a se ka a itse gore o ka leboga mogatse jang. A mo tshwara ka seatla, ba tsamaya jaaka bakapelo e le gone ba ikutlwisang tswine ya lorato.

10.1 Omphile o ne a abetswe mang? (2)

10.2 Ke eng se se tlhotlheleditseng Motlalepule go tlogela ngwana kwa kgodisetsong? (2)

10.3 Tshwaela ka ga seabe sa moanelwa Thandi mo tsweletsong ya padi e. (2)

10.4 Mosadimogolo Malebela o thusa jang mo go senoleng morero wa padi e? (2)

10.5 Tlhagisa dintlha di le tharo ka ga tshobotsi ya ga Modise. (3)

10.6 Tlhalosa ka botlalo ka moo Thandi a raetseng Motlalepule ka gona. (4)

10.7 Go isiwa ga ga Omphile kwa Matile go thusitse jang mo tsweletsong ya poloto ya padi e? (2)

10.8 A o dumelana le gore mokwadi o feteleditse go boga ga ga Motlalepule mo pading? (2)

10.9 Thandi ke motho yo o ntseng jang? (2)

10.10 Fa o ne o le Motlalepule, a o ne o ka tlogela ngwana wa gago kwa kgodisetsong? (2)

10.11 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Motlalepule? (2)
[25]

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 11

***Masego* – G Mokae**

A setlhogo sa padi, 'Masego', se tsamaelana le morero le ditiragalo? Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa padi. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 12

Masego – G Mokae

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

'Sa bobedi; mmaago o sutlhile dikgwa le madiba go le godisa wena le bomorwarraago, Masego. Le nna gongwe e ka bo e le kgale ke fitlhile fa tulong e e jaaka e, mme ke ena yo a neng a nkgopotsa gore ke na le mamphorwana go a godisa; ke na le maikarabelo a mantsi, ka jalo, ke se intshe 'nonyane e e mephuphutho mebe, ka iphatlha ka diphuka tsa me' Masego. Mo tlhokomele, ngwanaka. Makwalo a a boitshepo a re 'tlotla mmaago le rraago gore malatsi a gago a tle a lelefale mo lefatsheng'.'

'Ke tlaa dira jalo rra; melao ya gago ke tlaa e tshegetsa, mme ka mo tlhokomela.'

'Ke lebogela go utlwa seo, Masego ngwanaka … jaanong mabapi le tlolomolao e e ntatlhetseng mo tulong e; e kete ke ka bo ke kgona go go raya ke re ke ikotlhaela go ipusolosetsa mo go base *Schalk*, fela ga ke kgone Masego. Ee, ke maswabi gore o latlhegetswe ke botshelo jwa gagwe fa ke itshireletsa, fela ga ke ikotlhae, Masego. Nako e ne e fitlhile gore a rutwe gore le rona re batho ngwanaka, ga go reye gore ga re a tlholwa mo setshwanong sa Modimo ka re le Bantsho, mme re tshwanelwa go tsholwa jaaka diphologolo …'

'Ke dumelana le wena rra. Jaaka o bua, lo ne lo itshoketse tshwaromakgwakgwa ya gagwe nako e telele, rra; go feta foo e ne e tlaa nna bogatlapa. Ke ipela ka wena, rra,' a bua a nyeba ka boitumelo.

Kgabo a tshega go le gonnye. 'Fela Beibele e bua gore 'o se ke wa bolaya' mme nna, ke ne ke sa ikaelela go dira jalo, ke bolaile. Ka jalo, gongwe ke tshwanelwa ke katlholo e ba nneileng yona. Le gale, se tshwenyege Masego, ke dirile kagiso magareng a me le Modimo wa me, mme ga ke boife sepe … ke tsaya gore nako ya rona e fedile, morwadiame yo o rategang; Masego, gopola mafoko a me tsweetswee, mme ke tlaa nna ke tshela mo dipelong le megopolong ya lona …' a konosela ka gore jalo, mme fa a se na go baya mogala fa fatshe, lepodisi le le ka fa ntlheng ya gagwe ya galase la mo thusa go ema, la mo tsamaisa. Pele a tswa ka mojako, a butswelela basadi ba bararo ka fale ga galase ditladi-molomo, mme a ba sadisa sentle ka seatla a ntse a nyeba.

12.1 Naya leina la nnete le sefane sa ga *Chunky*. (1)

12.2 Naya mabaka a mabedi a a pateleditseng Masego go amogela taletso e e bosula ya ga *Sannah*. (2)

12.3 Kgang e e tlhagisiwang ke Kgabo Motsepe e senola motlha ofe wa ditiragalo tsa Aforikaborwa? (2)

12.4 Mafoko a a latelang a ga Kgabo Motsepe: 'Mmaago o sutlhile dikgwa le madiba go le godisa wena le bomorwarraago' a senola semelo sefe ka ga Goabaone? (2)

12.5 Tshwaela ka ga setaele sa mokwadi sa padi e. (2)

12.6 Tshwaela ka botlalo ka tiragalo e e dirileng gore Kgabo Motsepe a iphitlhele a lebanwe ke polao. (4)

12.7 Tlhalosa gore go tewa eng fa go twe: 'Ke se intshe nonyane e e mephuphutho mebe ka iphatlha ka diphuka tsa me.' (2)

12.8 Tiragalo ya go tlhasela Kgabo ga ga base *Schalk* e thusa jang mo tsweletsong ya ditiragalo tsa padi e? (4)

12.9 Polao ya ga Kgabo Motsepe e tsosa maikutlo afe mo go wena? (2)

12.10 Fa o ne o le Masego, o ne o ka dira eng fa o utlwa tse o di bolelelwang ke rraago yo o emetseng go bolawa? (2)

12.11 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Ntsime? (2)
[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: DITERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 13

***Matsapa di a tsaya kae?* – SS Mokua**

Araba potso e le NNGWE ya tlhamo kgotsa ya dipotso tse dikhutshwane.

Ga twe lefufa le kile la apeelwa le lejwe, mme lejwe la butswa lona la sala. Tshegetsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa teramakhutshwe ya 'Mosadi ke wa me.' Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

KGOTSA

POTSO 14

***Matsapa di a tsaya kae?* – SS Mokua**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

	(Ka fa morago ga lobotana, Pule le Seponono ba ithobaletse mo bojannye.)
	(Tsatsi lengwe go le bosigo, Ramoopampa o utlwa dintšwa di bogola)
RAMOOPAMPA:	Di a bo di bogola eng? E re ke ye go tlhola. Batho bangwe ba sule dipelo, ba ka leka go ntseela sejanaga ke itshokolela jaana. *(O tswela kwa ntle , o gakgamala go bona motho a le mo jarateng ya gagwe a sa apara. O bua ka pelo)* Ke tlhola ke utlwa go twe go na le baloi, fa e le gompieno ke mmone. *(O atamela motho yoo)* A o motho? *(O botsa a tshogile)*
MOKHONTO:	Rra, ke motho o se ka wa ntshaba, o se ka wa nkgobatsa.
RAMOOPAMPA:	Monna, o bewa ke eng mo segotlong sa me e bile o sa apara?
MOKHONTO:	Rra, ke ne ke tlhasetswe ke dinokwane, di ntseetse madi le diaparo tsotlhe.
RAMOOPAMPA:	Ke simolola go bona motlholo o o jaana. E le gore fa o le ntlhwa jaana, o nna kae?
MOKHONTO:	Kwa *White City*.
RAMOOPAMPA:	*White City*? *(A botsa ka kgakgamalo)* Mo Porotiya o ne o batla eng?
	(O bua a itlhomotse pelo)
MOKHONTO:	Rra o se ka wa mpotsa dipotso di le dintsi. Ke kopa gore o ntatlhelele makgasanyana a gago.

14.1 Naya ditiragalo di le tharo tse di neng di diragala kwa ntlong e e mo segotlong, ntle le e e tlhagelelang mo temaneng e e fa gopdimo. (3)

14.2 Ke mathata afe a rre *Mokhonto* a neng a a tlisetsa mogatse? (1)

14.3 Ke lebaka lefe le le neng le dira gore Manaila a se ka a emisa koloi ya gagwe fa pele ga ntlo ya kwa gaabo Mphodi? (1)

14.4 A mafoko a ga *Sara* a gore letsatsi lengwe ba tsile go seka e ne ya nna nnete? (2)

14.5 Ntsha maikutlo a gago tebang le maitsholo a ga Seponono le lekau la gagwe ka go ngaparelana fa pele ga bagolo. (2)

14.6 Seabe sa ga mmaagwe Seponono mo kgodisong ya gagwe se tsweletsa jang morero wa teramakhutshwe e? (2)

14.7 Ke eng se se neng sa dira gore rraagwe Seponono a mo tlhapele diatla? (2)

14.8 A lekau la ga Seponono le ne le mo rata? (2)

14.9 Semelo sa ga Ramoopampa se tsweletsa jang morero wa teramakhutshwe e? (2)

14.10 Tlhagisa ditlamorago tsa go nna mo ntlong e e mo sekhutlong sa mmila. (2)

14.11 A go siame gore e re o le mosetsana o ratane le borre ba metse? (2)

14.12 Fa o bona, a *Mokhonto* o ne a ithuta ka diphoso tsa gagwe? (2)

14.13 O ithutile eng ka modiragatsi yo Ramoopampa? (2)
[25]

POTSO 15

***Ga se Lorato* – MJ Magasa**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

Motswana wa lekgorokgoro o kile a bua a re e e anyang e leletse e ruta e e mo mpeng (se o dirang fa pele ga bana, le bona ba tsoga ba se dira). Tshegetsa bonnete jwa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa terama. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

KGOTSA

POTSO 16

***Ga se Lorato* – MJ Magasa**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

	(Lamatlhatso wa ntlha wa Sedimonthole, maitsiboa fa di fulela sakeng, Motsamai o tsena fa lapeng.)
	(*Ka lentswe le le wetseng*. *O geleletse dikeledi.* *O bua ka mesunetso.)*
MOTSAMAI:	O a itse borra o ka re ga lo batona! Kooteng ga lo itse mathata a lenyalo. Ga lo bue jaaka batho ba gomotsa. Le gale lo siame, ntatlheng fela jalo. *(O a lela.)* (*Moragonyana.)*
GADIFELE:	Lo be lo bona metlholo borra, Monna a lela a sa swelwa. O tlaa tshegwa ke bana rre ke wena! Goreng rona re ne re sa lele? *(Ka bokhutshwane.)* Lo tlaa diiwa ke motho borra, Gongwe lo na le ditiro. Lo se ke lwa itlhodisa nageng. Selo se re tlaa nneng re se mo direla Ke go mo sadisetsa dijo fa re e ja, Le fa ene a ne a di re tima.
	(*O tlhomoga pelo.)*
LENKAPERE:	Ao! Mmaabo, e seng go mo sadisetsa! E re re tlaa nne re mo tsholela. Kana bosula ga bo busiwe ka bosula. Borra a re emeleleng re tsamae.
EMANG:	Le tsamae sentle bagolo. *(Ka makgakga.)* Yo rre wa fa ke moipolai, Dilo o di itirile. Fa a ka bo a ne a re godisa sentle, Le nna nka bo ke lela le lona, Nka bo ke kgala mme.

16.1 Naya dintlha di le tharo tse di supang gore Gadifele o tlhokile maikarabelo a botsadi. (3)

16.2 Lenkapere le Selapo ba tshwana jang go ya ka diteng tsa terama e? (2)

16.3 Boitshoko jwa ga Gadifele bo na le seabe sefe mo tsweletsong ya morero wa terama e? (2)

16.4 Kefentse o na le seabe sefe mo tharabololong ya terama e? (2)

16.5 Bapisa semelo sa ga Motsamai le sa ga Selapo. (2)

16.6 Mmuisano o o fa gare ga Motsamai le Gadifele o senola maikutlo afe a a kwa boteng jwa pelo ya ga Gadifele? (2)

16.7 Tlhagisa ditlamorago tse Motsamai a ka iphitlhelang a lebane natso tebang le thobalano ya basadi ba le bantsi. (2)

16.8 A polelo e e reng: 'Molemo o busetswa kwa o tswang, ga go molemo o o tlhapisang bosula' e ne ya nna nnete? (2)

16.9 Lenkapere o ne a raya jang fa a re: 'Kana bosula ga bo busiwe ka bosula'? (2)

16.10 Mokwadi o khutlisitse terama e, sentle. Dumela kgotsa o ganetse ntlha e. (2)

16.11 A Motsamai ke sekai sa thuto e e siameng mo baneng ba gagwe? (2)

16.12 O ithutile eng ka modiragatsimogolo wa terama e? (2)
[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80